

Dieper
dan de
Durme

Dieper
dan de
Durme

Gaspard Dhooghe

Ter nagedachtenis aan mijn vader, Godfried Van Driessche.

Schrijver: Gaspard Dhooghe

Coverontwerp: Bewerking van een gravure uit het archief van de stad
Lokeren

ISBN: 9789403739328

© Gaspard Dhooghe

Inhoud

Inhoud	5
Voorwoord	7
Belangrijkste personages en historische feiten.....	8
1 Genua.....	13
2 Heksen	18
3 De Zwerver.....	24
4 Bij Melanie.....	28
5 Jacques	31
6 Thuiskomst	37
7 Kasteel Sterrebeek.....	45
8 Broeder Benedictus.....	49
9 Pater Vincentius.....	56
10 Gheeraert van Gent	61
11 Boer Frans.....	66
12 De schippers.....	71
13 Valkenjacht	74
14 De molenbouwer	80
15 Bevers	84
16 Het Duivelsteen	88
17 De molen.....	93
18 Guillaume	99
19 De Baljuw.....	105
20 Margaretha.....	110
21 Verdachtmaking	113
22 Eau de Carme	116
23 Afspraken.....	121

24	Onderzoek.....	125
25	De getuige.....	132
26	De gevangenis.....	137
27	Machteloosheid.....	140
28	Alexandra.....	144
29	Domein Wildenspele.....	146
30	Ernest.....	152
31	Van den vos Reynaerde.....	154
32	Ondervraging.....	157
33	Herstel.....	163
34	Adhemar.....	172
35	Bertje.....	183
36	Brieven.....	187
37	Zuster Ignace.....	191
38	De martelkamer.....	196
39	De Bijloke.....	200
40	Bekentenis.....	205
41	De ontknoping.....	209
42	Epiloog.....	219
	Referenties.....	222

Voorwoord

Dit boek is een misdaadverhaal dat zich afspeelt tegen een historische achtergrond. Na mijn eerste twee boeken *De rode vallei*, en *Hekseneiland*, die pure fantasy verhalen waren, was het een grote uitdaging om rekening te moeten houden met een historische context. Al snel bij het begin van mijn zoekingswerk heb ik besloten dat het verhaal zich zou afspelen tijdens de regeerperiode van Margaretha van Constantinopel. Niet alleen omdat zij een naamgenoot is, maar ook de figuur zelf intrigeerde mij. Een tweede element dat het tijdslot bepaald heeft, was de grote komeet. Daarna was het zoeken naar informatie met betrekking tot deze periode. Tot mijn frustratie moest ik vaak vaststellen dat vele bronnen van de Karolingische tijd oversprongen naar de veertiende of vijftiende eeuw. De achterliggende reden is dat de verslagen zich vooral concentreren op oorlogen, en zelden op het gewone dagelijkse leven. Aan de hand van de beschikbare informatie en een flinke dosis verbeelding heb ik mij ingeleefd in de tijd van toen. Het verhaal speelt zich af in de Durmestreek, tussen Lokeren, Exaerde en Gent. Exaerde en Zaffelare waren in de dertiende eeuw reeds autonome parochies. Gent was, uiteraard, veel kleiner dan nu. De Bijloke bijvoorbeeld, lag buiten de stadsmuren. Het patershol zou pas in de veertiende eeuw onder die naam bekend staan. Het was een wijk waar de soldaten van de gravin ondergebracht waren. Voor meer informatie verwijst ik naar de referenties achteraan in dit boek.

Belangrijkste personages en historische feiten

Jan van Gaver

Jan van Gaver, bijgenaamd Mulaert, was ridder en heer van Exaerde tijdens de tweede helft van de dertiende eeuw. Hij werd geboren in 1240 en woonde in het kasteel van Exaerde. Volgens sommige bronnen zou hij getrouwd zijn met Isabelle, volgens andere met Elizabeth. Frans de Potter vermeldt een oorkonde waarin sprake is van *Lijsabet, zijn wijf*. In een andere oorkonde, van 1267, wordt zijn oudste zoon Raas vermeld. Tot zover de historische feiten. Zowel zijn uiterlijk als zijn karakter zijn volledig verzonnen. Hetzelfde geldt voor zijn vrouw Lijsabet.

Van het kasteel in Exaerde blijft niets meer over. De vzw Durme heeft op het terrein een stal gebouwd met witte zandstenen die afkomstig zijn van het kasteel. In het boek *Flandria Illustrata* staat een afbeelding van de oude waterburcht. Ook Frans de Potter beschrijft de burcht en zijn omgeving.

Godfried van Cortewille

Godfried van Cortewille is een fictief figuur. In Lokeren, ongeveer op de plaats waar nu het nieuwe stadhuis staat, stond rond de dertiende/veertiende eeuw het kasteel Sterrebeek, toebehorend aan de familie Cortewille. Van die familie is verder niets bekend. Er zou een verband kunnen zijn met de familie Cortewalle van Beveren, doch hiervoor is geen bevestiging gevonden. Aangezien de naam Cortewille nergens in oorkonden van die periode wordt teruggevonden, ga ik ervan uit dat het niet om een adellijke familie gaat. Ik beschrijf ze als een familie van handelaars die tijdens de economische bloei van de dertiende eeuw fortuin hebben gemaakt. Van het kasteel zelf heb ik enkel een oude gravure teruggevonden. Deze heb ik met de hulp van speciale software omgezet in de tekening die ik gebruikt heb voor de omslag van dit boek.

De oudere inwoners van Lokeren zullen zich misschien herinneren dat er vroeger, voor het nieuwe stadhuis gebouwd werd, op die plaats twee winkels waren. De ene, waar ik ben opgegroeid, was een

schoenwinkel. De andere was een kledingwinkel. Daarnaast was het oude politiebureau, dat doorliep tot aan het oude stadhuis.

Wat vanop de straat niet zichtbaar was, was dat deze drie gebouwen vroeger deel hadden uitgemaakt van een groter geheel. Daartoe behoorde ook het gebouw naast het stadhuis, dat vroeger een verfwinkel was. Het zou mij niet verbazen als voor de bouw ooit elementen gebruikt zijn die teruggaan tot het oude kasteel. Ik denk aan de kelders, de stallen, de enorme koperen ketel in het fornuis. Het heeft in elk geval mijn fantasie geprikkeld en mij ertoe aangezet om de geschiedenis terug tot leven te brengen.

Margaretha

Margaretha van Constantinopel was gravin van Vlaanderen van 1244 tot 1278. Zij groeide op aan het Franse hof. Er zijn aanwijzingen dat zij een kasteel of jachtslot had in Daknam, de exacte locatie daarvan is niet gekend.

Zij had drie kinderen uit een eerste huwelijk en vijf uit een tweede huwelijk, waaronder haar opvolger Gwijde van Dampierre.

Er is veel geschreven over de successieoorlogen tussen de kinderen uit beide huwelijken. Ik heb dit onderwerp met opzet vermeden omdat dit boek niet over oorlog gaat.

Gheeraert den duivel

Gheeraert van Gent, ridder, bijgenaamd den duivel, werd geboren in het begin van de dertiende eeuw (tussen 1200 en 1210) en is gestorven tussen 1266 en 1278. Hij zou geweigerd hebben om deel te nemen aan de kruistochten. Verder is er weinig van hem bekend. Ik heb geen afdoende verklaring gevonden voor zijn bijnaam. Sommige bronnen vermelden een donkere huidskleur, dat lijkt mij weinig overtuigend. Mijn versie berust volledig op fictie. Er is geen enkele historische aanwijzing dat Gheeraert interesse had voor, of zich bezighield met, alchemie. Ik heb dat verzonnen. Het Duivelsteen in Gent lijkt mij de gedroomde plek voor een bijeenkomst van alchemisten. Er hebben wel zilveren muntstukken bestaan met de beeltenis van Margaretha. Waar die vervaardigd zijn is bij mijn weten niet bekend. De informatie over de alchemisten in Parijs daarentegen, is niet verzonnen.

Ook de verwijzingen naar Roger Bacon en Grosseteste zijn gebaseerd op geschiedkundige feiten.

Het domein Wildenspele in Zaffelare wordt in het werk van Frans de Potter vermeld als zijnde eigendom van Gheeraert den Duivel.

Theodoricus

Theodoricus, abt van Baudeloo, werd vermoord in 1226 door een lekenbroeder.

Alle andere gebeurtenissen die verband houden met de abdij van Baudeloo zijn pure fictie. Het is niet mijn bedoeling om de abdijen uit de dertiende eeuw in een slecht daglicht te plaatsen. De misdrijven die in dit boek voorkomen zijn geen aanklacht van het verleden, maar een afspiegeling van een hedendaagse problematiek.

Oudenbos

Het cisterciënzerklooster Oudenbos werd opgericht te Lokeren in het begin van de dertiende eeuw. Later verhuisden de nonnen naar Gent waar zij het hospitaal *haven van Maria (later de Bijloke)* oprichtten.

In 1246 werd Oudenbos een abdijhoeve. De nonnen werden bijgestaan door lekenbroeders voor het zwaardere werk op het land. Andere stukken grond werden ontgonnen door pachters. Tijdens de dertiende eeuw werden steeds meer stukken grond ontbost en ontdaan van struiken en distels om er landbouw- of weidegrond van te maken.

Zuster Ignace en zuster Theresia zijn fictieve figuren.

Pausen

Paus Gregorius IX vaardigde op 13 juni 1233 een bul uit tegen hekserij (vox in Rama) waarin hij dezelfde aflaten beloofde voor het terechtstellen van heksen als voor deelname aan de kruistochten. Ook de verwijzingen naar andere pausen berusten op historische feiten.

De komeet

In 1264 verscheen een grote komeet aan de hemel gedurende de periode van juli tot begin oktober. Ze was zowel in Europa als in China zichtbaar als een heldere bol met een lange staart die een groot deel van de hemel besloeg.

In 1222 was er een andere, kleinere komeet verschenen.

De kalender en de maanstanden

De dagen van de week zijn teruggerekend naar het jaar 1264. Dat geldt ook voor de standen van de maan. De bijhorende weersomstandigheden zijn verzonnen. Het klimaat zou in die periode wel iets warmer geweest zijn dan vandaag, waardoor het mogelijk was om wijndruiven te kweken langs de oevers van de Schelde.

Scheepvaart

Hoewel er weinig details over bekend zijn, staat het vast dat zowel de Durme als de Schelde druk bevaren werden. In de dertiende eeuw liep de Durme door tot in Tielrode, waar ze uitmondde in de Schelde. Ze was tevens onderhevig aan de getijden op de Noordzee. Volgens mijn theorie kwamen zeilschepen tot in het centrum van Lokeren, aan de grote kaai. Ik moet toegeven dat ik hierover weinig documentatie heb teruggevonden, alle verwijzingen naar scheepvaart zijn van een latere periode. Het is wel zo dat alle goederenvervoer in die tijd over het water gebeurde. Op de kleinere rivieren, zoals de Lede en de Moervaart, gebruikte men schuiten die met de hand werden voortgetrokken.

Molens

De molens die in het boek voorkomen hebben echt bestaan. Ik moet hier wel bij vermelden dat de molen op de Galgenberg een korenmolen was en geen volmolen. Over wie de honderden molens bouwde die tijden de dertiende en veertiende eeuw in Vlaanderen verrezen is weinig of niets bekend.

Over de taal

De voertaal in Vlaanderen was Frans, althans voor de adel. Het gewone volk sprak Middelnederlands. Ook Latijn speelde een belangrijke rol. Alle geschriften, brieven, manuscripten en oorkonden werden in het latijn opgesteld. Latijn was niet enkel de taal van de liturgie en de wetenschap (theologie, filosofie en alchemie), maar ook van de internationale handel.

Tijdens de regeerperiode van Margaretha van Constantinopel werden steeds meer oorkonden in het Frans opgesteld, sommige daarvan werden zelfs in het Nederlands vertaald.

Ik heb het gebruik van zowel Frans als Latijn in dit boek tot een absoluut minimum beperkt. Het Middelnederlands, dat voor de hedendaagse Vlaming moeilijk te verstaan is, heb ik ook achterwege gelaten. De taal in dit boek is (net als in mijn andere boeken) Vlaams. Ik beschouw dit niet als een tussentaal, maar als een volwaardige taal. Hoe kunnen de Vlamingen ooit een eigen identiteit, laat staan een onafhankelijke staat ontwikkelen, als ze niet de moed kunnen opbrengen om hun eigen taal te erkennen?

Anachronismen

Ik heb bij het schrijven van dit boek mijn uiterste best gedaan om anachronismen te vermijden. Daar is echter één uitzondering op. Hoewel ik betwijfel of er in de dertiende eeuw al sprake was van Lokerse vlaaien, heb ik ze toch opgenomen in dit verhaal. Naar mijn gevoel kan een boek over Lokeren niet compleet zijn zonder deze specialiteit te vermelden.

1 Genua

Genua, dinsdag 12 augustus 1264

Godfried haastte zich naar de villa van Renato. Hij had de Italiaanse koopman enkele dagen geleden ontmoet bij zijn aankomst in de haven. Renato was bijzonder geïnteresseerd geweest in de rollen laken die Godfried uit Gent had meegebracht. In ruil kon hij een uitgebreide waaier aan exotische goederen aanbieden. Deze werden via Constantinopel en Venetië uit het oosten aangevoerd. Het ging onder meer om zijde, specerijen, suiker en thee. Al gauw waren ze in een druk gesprek gewikkeld geraakt. Godfried had Renato uitgenodigd aan boord van zijn schip om de details van hun overeenkomst te bespreken. Daarop had de Italiaan hem op zijn beurt uitgenodigd voor het diner. Godfried had al een lange reis achter de rug en had al meerdere handelsakkoorden kunnen sluiten in de havens die hij op weg naar hier had aangedaan. Genua was het eindpunt van zijn handelsreis. Hij prees zichzelf gelukkig dat hij hier iemand getroffen had die hem goederen uit het Verre Oosten kon aanbieden. Om bij de villa van Renato te komen, moest hij het drukke havenstadje verlaten en een pad volgen dat zich langs de heuvel omhoog slingerde. Het bood een mooi uitzicht op de haven waar zijn schip, de Zwerver, aangemeerd lag. Hij had de kogge van zijn vader geërfd, samen met diens passie voor handel drijven. Van hieruit gezien zag het vaarttuig er nietig uit, zoals het daar lag tussen de grotere zeeschepen. Toch was het ruim zestig voet lang en vijftien voet breed. Het had een gebogen voorsteven en rechte achtersteven met roer. In tegenstelling tot de grotere zeeschepen, beschikte het over slechts één mast met een groot lederen zeil aan een beweegbare giek. Dat maakte het bijzonder wendbaar en geschikt voor het bevaren van zowel open zee als brede rivieren.

Het was een zwoele zomeravond, de krekels tsjirpten in het gras en de zilte zeelucht werd vermengd met de geur van wilde sterjasmijn die welig langs het pad groeide.

De villa van Renato lag een eindje buiten het centrum, op de flank van een heuvel met uitzicht over de baai. Het gebouw was geïnspireerd op de villa's uit het oude Romeinse rijk. Van buiten gezien was het een groot, vierkant blok, zonder verdieping. Hoewel het nog licht was,

brandden er kaarsen bij de ingang. Nog voor Godfried kon aankloppen, ging de voordeur open. Een zwijgzame bediende gebaarde hem te volgen. Door een spaars verlichte gang kwamen ze bij het atrium. De binnentuin was een oase van groen. Er stonden olijfbomen en vijgenbomen, met daartussen trompetbloemen, passiebloemen en lavendel. Druivenranken waren langs een hekwerk omhoog geleid om een eethoek van schaduw te voorzien. Renato stond op om zijn bezoeker te verwelkomen.

“Mijn *scribor* is de contracten aan het opstellen. Ga zitten, en bedien u terwijl we wachten.’ Hij gebaarde naar de tafel waarop brood, olijven, geroosterde vis en kaas stonden uitgestald. Renato nam een aardewerk karaf en vulde twee bekers met wijn. Tijdens het eten babbelde hij onophoudelijk verder. Godfried verbaasde zich erover hoe de man er in slaagde om tussen het praten door iets naar binnen te krijgen. Zelf beperkte hij zich tot luisteren, met af en toe een knikje. Renato had het onder meer over de verschillende soorten olijven, en over kleine Italiaanse dorpjes waar volgens hem de beste kazen gemaakt werden. Na het eten was het tijd voor zaken. De bediende ruimde de tafel af zodat de contracten konden worden uitgespreid. Godfried las ze aandachtig door. Pas nadat hij zich ervan vergewist had dat de tekst overeenkwam met hun mondelinge afspraak, doopte hij de ganzenpen in de ivoeren inktpot en ondertekende hij het document. Renato volgde zijn voorbeeld. Daarna werd de overeenkomst bezegeld met een verse kruid wijn en genoten beide mannen van de zwoele zomeravond. De zon was weggezakt achter de heuvels. De bedienden staken de kaarsen aan die in ijzeren houders langs het pad stonden dat tussen de bomen en planten door kronkelde. Het duurde niet lang voor de eerste sterren aan de hemel verschenen.

Renato wees naar omhoog.

‘Kijk daar is ze! Die grote ster waar iedereen het over heeft. Zoiets heb ik nooit eerder gezien!’

Godfried wist meteen wat hij bedoelde. De staart van een heldere komeet verscheen aan de oostelijke horizon.

‘Het is een staartster. Ik heb mijn vader daar veel over horen vertellen. Ik kon het mij moeilijk voorstellen, tot ik deze enkele weken geleden voor het eerst zag. Het is bijzonder indrukwekkend.’

‘Wanneer heeft uw vader dan zo een ster gezien?’

Godfried nam een slok wijn terwijl hij in zijn geheugen zocht.

‘Dat was voor mijn geboorte, in 1222 dacht ik.’

Renato glimlachte. ‘Dan was ik drie jaar, ik herinner mij daar niets van.’

‘Mijn vader was zeeman, hij kende de sterrenhemel als zijn broekzak. Hij vertelde mij dat iedereen er erg van onder de indruk was.’

Renato staarde vertwijfeld naar de hemel.

‘Zou dit een goed of een slecht voorteken zijn?’ vroeg hij zich hardop af.

Godfried haalde zijn schouders op.

‘De meeste mensen hebben nooit eerder in hun leven een staartster gezien, het kan voor angst en onrust zorgen.’

Zijn gastheer knikte. ‘Onrust is er zo al genoeg, met de constante rivaliteit tussen Genua en Pisa. En dan zijn er nog de twisten tussen de Welfen en de Ghibbelijnen.’

Godfried fronste. ‘Wie zijn dat?’

‘De Welfen zijn de aanhangers van de paus, de Ghibbelijnen zijn voorstanders van de keizer.’

‘Genua is toch een onafhankelijke staat?’

Renato schudde zijn hoofd. ‘Dat is waar, maar godsdienst fanatici vindt ge overal. Een paar dagen geleden heb ik op de markt een gesprek opgevangen. Het ging over de Vox in Rama. Blijkbaar heeft iemand dat oude ding van onder het stof gehaald. Het is een bul die paus Gregorius IX in 1233 heeft uitgevaardigd. Dat heeft in die tijd nogal wat ophef gemaakt.’

Renato grinnikte bij de herinnering. ‘Wat daar allemaal in beschreven wordt! Ik was een opgroeiende jongen en ge weet hoe dat gaat. Alles wat met vleselijke genoegens te maken heeft vindt ge op die leeftijd interessant. Ik heb er zelfs een kopie van bewaard in mijn bibliotheek. Wacht, ik zal het u laten zien.’

Renato verdween naar binnen en kwam even later terug met een manuscript in de ene en een kandelaar in de andere hand. Hij zette de lichtbron op tafel en ontrolde het perkament.

‘Het gaat over hekserij, eerst worden de orgieën beschreven die volgens Gregorius bij heksenbijeenkomsten plaats vinden, Ik zal u de details besparen. Het gaat er nogal wild aan toe. De paus beweert dat er zowel mannen, vrouwen als dieren, vooral katten, bij betrokken zijn. Ik weet niet waar hij dat vandaan haalt. Dan volgt het besluit,

(a) Zie referenties

Wie zou niet in toorn ontsteken om zulke kwaadaardigheid? Wie zou niet in woede ontbranden tegen zulke slechte mensen? Waar is de ijver van een Mozes die op één dag 20.000 afgodendienaars doodde?... Waarlijk, wanneer de aarde, het gesternte, de elementen, zich tegen zulken verhieven en ze, zonder inachtneming van ouderdom en geslacht, vernietigden, dan zou het nog geen gepaste straf zijn! Zouden ze hun aanmaningen niet opvolgen en zich niet bekeren, dan moet men naar krachtiger middelen grijpen en, waar geneesmiddelen niet helpen, moeten ijzer en vuur toegepast en het rottende vlees uitgesneden worden. Doet daarom tegen hen en hun begunstigers een beroep op de hulp van het wereldlijke zwaard en vermaant de gelovigen zich tegen hen te wapenen. Wij echter, vertrouwend op de barmhartigheid van God en op de macht van de apostelen Petrus en Paulus, verlenen aan allen die zich tot de uitroeiing van deze ketters wapenen en tegen hen het kruis opnemen, dezelfde aflaten en voorrechten als aan de kruisvaarders in het heilige land.'

Godfried floot tussen zijn tanden. 'Dezelfde aflaten als voor een kruistocht? Dat kan sommige mensen op verkeerde ideeën brengen. Is er sindsdien geen enkele paus geweest die dat herroepen heeft?'

'Integendeel, paus Innocentius IV vaardigde op 15 mei 1252 de bul *ad Extirpanda* uit, waarin hij toestemming geeft om ketters te martelen. Sommigen beschouwen dat als een vrijgeleide om hun vijanden aan te vallen. Hier en daar zijn al opstanden uitgebroken en de sfeer in de stad wordt steeds grimmiger.'

Renato liet het velijn zakken. 'Ik vrees dat de Welfen de komst van die ster gaan zien als een teken van de toorn van God, een signaal om heksen en ketters te vervolgen.'

'Zo'n vaart zal het toch niet lopen. Die ster doet tenslotte niemand kwaad,' meende Godfried. 'De vorige keer is ze ook weer vanzelf verdwenen.'

'Daar is lang niet iedereen het over eens. Wist ge dat de huidige paus, Urbanus IV, ziek geworden is op de dag dat de staartster aan de hemel verscheen? Dat kan toeval zijn, maar ge weet hoe mensen zijn. Er is niet veel nodig om onrust te zaaien.'

Godfried staarde naar de hemel. Het was een indrukwekkend schouwspel. De staart strekte zich in een brede waaier uit tot dicht tegen de poolster. De kop van de ster was nu zichtbaar boven de horizon en schitterde helderder dan elke andere ster. Hij kon zich

voorstellen hoe dit de mensen angst aanjaagde, hoe ze op zoek gingen naar een schuldige. Voor de aanhangers van de paus zouden dat natuurlijk de heidenen zijn. Hij keek zijn gastheer aan.

‘Wat denkt gij?’

Renato rolde het perkament zorgvuldig op alvorens te antwoorden.

‘Ik ben een handelaar, een zakenman, geen geleerde. Wat ik geloof is niet belangrijk. Wat mijn klanten geloven, dat is wat telt. Dat heeft invloed op hun koopgedrag. Er doen veel geruchten de ronde, en dat voorspelt weinig goeds.’

‘Wat voor geruchten?’ vroeg Godfried, hoewel hij het antwoord al kon raden.

‘Er wordt gefluisterd dat die staartster een teken is van de duivel. Een duivel die door heksen is opgeroepen door middel van heidense rituelen. Ik heb stemmen gehoord die deze heksen willen verbannen uit Genua. Anderen gaan nog verder, die spreken zelfs van verbranding. Ik vrees dat het niet lang meer zal duren voor er nog meer rellen uitbreken.’

‘Ik hoop dat ge ongelijk hebt,’ besloot Godfried. Het werd al laat. De mannen namen afscheid van elkaar. Godfried keerde met een dubbel gevoel terug naar zijn schip. Ondanks de vreemde wending die het gesprek had genomen, kon hij niet klagen over de gang van zaken. Morgen werden de goederen geleverd, dan kon het schip geladen worden. Zodra het tij gunstig was zou de Zwerver uitvaren. Hij keek er naar uit om de terugreis aan te vangen, ook al had hij nog een tocht van enkele weken voor de boeg. Op de terugweg moest hij nog een pak schuldbrieven inwisselen voor wijn uit Frankrijk, Spanje en Portugal. Schuldbrieven van plaatselijke handelaars, die hij op de heenreis bekomen had voor het leveren van laken. Zijn laatste partij had hij aan Renato geleverd. Het ruim van de Zwerver was leeg. Vanaf morgen zou daar verandering in komen.

2 Heksen

Genua, woensdag 13 augustus.

Godfried had slecht geslapen. Het gesprek van de vorige avond spookte nog door zijn hoofd. Zodra het licht werd ging hij aan dek om van de koele ochtend te genieten. De zon rees langzaam boven de heuvels in het oosten uit, het belooft een warme dag te worden. Op de kade naderde een processie van met kisten beladen wagens. Renato had woord gehouden. Terwijl de kapitein toezicht hield op het laden van het schip, maakte Godfried nog een laatste wandeling door de straten van Genua. Gisteren, tijdens het avondmaal, had Renato uitvoerig uitgeweid over de bezienswaardigheden in de stad. Vertrekkend vanuit de haven, wandelde hij eerst naar het *Palazzo San Giorgio*. Hij bewonderde de indrukwekkende gevel, versierd met beelden en muurschilderingen. Dit paleis, enkele jaren geleden gebouwd door Guglielmo Boccanegra, was een symbool van de macht van de republiek. Renato had hem verteld dat voor de bouw ervan materialen gebruikt waren afkomstig van de sloop van de Venetiaanse ambassade in Constantinopel. Ook de stenen leeuwen, die als trofeeën op de gevel prijken, verwezen naar de rivaliteit tussen Genua en Venetië. Nu Boccanegra verbannen was, zou het gebouw waarschijnlijk als gevangenis gebruikt worden. Godfried vervolgde zijn weg naar de *cattedrale di San Lorenzo*, die, in tegenstelling tot het paleis, als een bolwerk van kerkelijke macht beschouwd werd. Dit van oorsprong Romaanse gebouw werd dertig jaar geleden gerenoveerd in Gotische stijl. Godfried besteeg de trappen die naar de drie portalen leidden. Binnen was het donker, somber en kil. Het weinige zonlicht dat gefilterd werd door de gekleurde glas in lood ramen, toonde de zwart met wit gestreepte zuilen, met daarboven de grijze Romaanse bogen. Hoe indrukwekkend dit ook was, Godfried verkoos de zonovergoten pleintjes met de gezellige drukte van de plaatselijke markt. Hij verliet de kerk en zocht lukraak zijn weg door de stad. Hij had geen bepaald doel voor ogen, behalve de tijd verdrijven tot de Zwerver kon uitvaren. Slenterend door de straatjes viel het hem op dat steeds meer wandelaars de richting naar de haven uitgingen. Nieuwsgierig volgde hij de stroom mensen, die nog steeds aangroeide. Uiteindelijk kwam hij uit op een plein, niet ver van de kade. Tot zijn

afgrijzen waren enkele mannen daar een brandstapel aan het oprichten. Terwijl hij zich door de massa naar voren drong, zag hij hoe twee vrouwen aan hun haren uit een huis werden gesleurd. Ze schopten en schreeuwden, maar hun belagers waren sterker. De vrouwen werden vastgebonden en op de brandstapel gehesen. Godfried wilde verder naar voren dringen om in te grijpen, toen hij een hand op zijn arm voelde. Het was Renato.

‘Ge kunt niets doen, ze zijn met te veel.’

Godfried keek de man verbouwereerd aan. Hij had gelijk natuurlijk, maar toch leek het hem verkeerd om werkeloos toe te zien. Een man stak het vuur aan en de menigte juichte toen het hout vlam vatte. In de ogen van de twee slachtoffers stond doodsangst te lezen. Naarmate de vlammen hoger opklaaiden deinsde de voorste rij toeschouwers achteruit. Op de brandstapel begonnen de vrouwen te schreeuwen van de pijn. De vlammen likten aan hun voeten en hun lange rokken schoten in brand. Het gekrijs van de vrouwen drong door merg en been. Godfried keek hulpeloos om zich heen. De menigte had hem volledig ingesloten, hij kon geen kant op. Hij kon enkel over de hoofden van de massa heen machteloos toekijken hoe twee jonge vrouwen levend verbrand werden. De geur van gebraden vlees deed hem kokhalzen. Renato had de greep op zijn arm verstevigd, de handelaar was opvallend sterk voor zijn leeftijd.

‘Ga naar uw schip en vaar weg, dit is uw strijd niet.’

Er klonk gezag door in de stem van de kleine Italiaan.

Godfried aarzelde. Op dat moment rende iemand het huis uit met in elke hand een kat. Hij hield de beesten bij hun nekvel en gooide ze op het vuur. Het gekrijs van de dieren vermengde zich met dat van de vrouwen. Met toenemende verbazing zag Godfried hoe een van de katten van de brandstapel afsprong en de menigte in liep. De mensen stoven in paniek uiteen. Een vurige kat liep blindelings in het rond, de kleren van omstaanders in brand stekend. De paniek verspreidde zich snel, iedereen rende wild in het rond om het beest te vermijden. In de voorste rijen vielen mensen op de grond en werden vertrappeld door anderen, die zo snel mogelijk wilden weggomen. Degenen die daarnet noch gejuicht hadden, krijsten nu om hulp en probeerden wanhopig hun brandende kleren te blussen door over de grond te rollen. Anderen hoestten van de rook die zich over het plein verspreidde. Zwijgend trok Renato Godfried mee. Die liet zich gewillig meevoeren,

te verbouwereerd om te protesteren. De handelaar leidde hen weg van het plein, naar een zijstraat die uitkwam op de kade.

‘Uw schip ligt in die richting,’ Renato wees terwijl hij Godfried doordringend aankeek. ‘We zijn klaar met laden, ik was op weg naar huis toen ik het tumult hoorde en kwam kijken wat er aan de hand was. Mijn huis is de andere kant op. Blijf hier niet rondhangen, het is hier niet veilig!’

Godfried knikte. Door de emoties was zijn oriëntatie in de war. Hij vertrouwde erop dat Renato hier de weg wist.

Haastig bedankte hij de man. Die zwaaide ten afscheid en liep met grote passen weg. Het leek Godfried het beste om de raad van de Italiaan op te volgen. Hoe afschuwelijk hij het ook vond wat hier gebeurd was, hij kon er niets aan veranderen. Nu moest hij er in de eerste plaats voor zorgen dat zijn bemanning veilig was.

Zo snel hij kon liep hij langs het water naar de Zwerver. Op het dek stond de kapitein hem op te wachten. Met een paar grote passen was hij de loopplank over.

‘Zijn alle bemanningsleden aan boord? Er zijn onlusten uitgebroken in de stad. We kunnen best zo snel mogelijk uitvaren.’ De zeeman knikte alleen maar. Twee matrozen haalden de loopplank binnen. Anderen gooiden de trossen los. ‘Het tij is aan het keren, we kunnen meteen vertrekken.’

De Zwerver dreef langzaam weg van de kade, tot het zeil de wind ving en het schip koers zette naar open zee. Godfried staaarde over het water. Hij keek toe hoe de gebouwen langs de kustlijn steeds kleiner werden. Een rookpluim gaf de plaats aan waar het gruwelijke tafereel zich had afgespeeld. Na een tijdje verdween ook dat achter de horizon. Zoals gewoonlijk zaten Godfried, de kapitein en de eerste stuurman die avond samen in de grote kajuit onder het achterdek. Deze nam de volledige breedte van het schip in beslag en bood daardoor plaats aan een bed en een tafel met vier zitplaatsen. De andere twee, kleinere, kajuiten bevonden zich aan weerszijden van de gang die naar het middenschip leidde. In die kajuiten was enkel plaats voor een bed tegen de scheepswand en een kist die ook als zitplaats dienst deed. Terwijl zijn twee metgezellen van hun avondmaal genoten zat Godfried zwijgend in zijn bord te staren. Het beeld van de vrouwen op de brandstapel liet hem niet los.

‘Hoe kunnen mensen zo wreed zijn?’ vroeg hij zich hardop af.

De kapitein haalde zijn schouders op.

‘Landrotten! Angst doet rare dingen met mensen. Zeelui zijn meer vertrouwd met de sterrenhemel. Als er dagenlang niets dan water te zien is, dan zijn de zon en de sterren het enige waar een zeeman op kan vertrouwen.’

De eerste stuurman keek de eigenaar van het schip schattend aan. ‘Het zijn onze zaken niet. Probeer het te vergeten. Wees blij dat we daar op tijd vertrokken zijn.’

Op dat moment werd er op de deur geklopt. De opgewonden stem van een matroos klonk door de gesloten deur.

‘Kapitein, we hebben een verstekeling aan boord gevonden.’

De drie mannen keken elkaar verbaasd aan. De kapitein vloekte. Godfried volgde hem naar buiten, de gang door naar het midden van het schip. Het luik naar het ruim stond open. Een jonge vrouw werd door een matroos de trap op geduwd. Ze had moeite om haar evenwicht te bewaren op het deinende schip en zocht steun bij de mast. Ondanks haar enigszins verfomfaaide uiterlijk, zag ze er bijzonder aantrekkelijk uit.

‘Wie zijt gij en wat doet gij op mijn schip?’ vroeg de kapitein in het latijn. Het meisje staarde hem niet begrijpend aan.

‘Ik denk dat ze geen latijn verstaat,’ merkte Godfried op.

‘Misschien doet ze alsof,’ meende de eerste stuurman, die zich bij hen gevoegd had.

Godfried schudde zijn hoofd. ‘Alle handelaars spreken latijn, omdat het de belangrijkste taal is in de westerse wereld. Dat geldt echter niet voor meisjes, die worden daar niet in onderwezen.’ Hij herhaalde de vraag in het Frans. De jonge vrouw keek duidelijk opgelucht.

‘Mijn naam is Alexandra, iedereen noemt mij Sandra.’ Ze aarzelde, haar stem brak terwijl de woorden uit haar mond stroomden.

‘Ze hebben mijn vriendinnen levend verbrand, en de katten ook!’

‘Ik weet het, ik heb het zelf gezien.’

Godfried gebaarde naar de matroos dat die uit de weg moest gaan. Hij kwam dichterbij en legde een hand op de arm van de jonge vrouw.

‘Hebt ge hen goed gekend?’

Sandra slikte en veegde haar tranen weg.

‘We woonden met zijn drieën samen in een huis aan het plein. We verkochten kruiden en zalfjes op de markt. Alles ging goed tot een paar weken geleden, toen die rare ster aan de hemel verscheen. Sommige mannen begonnen ons vreemd te bekijken en er werd gefluisterd achter onze rug. We trokken ons er niets van aan, we

hadden nooit gedacht dat het zo ver zou komen.’ Haar stem brak opnieuw en ze begon te huilen.

‘Hoe zijt ge kunnen ontsnappen?’ vroeg de kapitein achterdochtig. Godfried keek hem woedend aan.

‘Dat doet er toch niet toe, het was een en al chaos. Ik was er zelf bij.’

Sandra keek hem dankbaar aan. Ze verzamelde al haar moed om op de vraag van de kapitein te antwoorden.

‘Ik was niet thuis op het moment dat ze bij ons binnenvielen. Ik was in de heuvels om kruiden te verzamelen. Toen ik het plein naderde hoorde ik geschreeuw en merkte ik dat er een massa volk samengestroomd was. Eerst begreep ik niet wat er aan de hand was. De menigte versperde mij de weg. Ik rook de geur van brandend hout en hoorde mijn vriendinnen schreeuwen. Er klonk doodsangst in hun stemmen. Ik probeerde door de massa naar voren te dringen maar werd opzij geduwd. Tot plots iedereen uiteen week en het duidelijk werd wat er aan de hand was. Ik stond aan de grond genageld van afschuw. Tot mijn schaamte moet ik bekennen dat het niet in mij opkwam om hen te helpen. Zodra het tot mij doordrong dat ik zelf in gevaar was, dacht ik alleen nog aan vluchten. Ik ben naar de kade gelopen op zoek naar een plaats om mij te verbergen. Het leek mij onwaarschijnlijk dat ze een schip met een buitenlandse vlag zouden doorzoeken. Ik was doodshang. Ik wist niet dat ge op het punt stond om uit te varen.’

De kapitein gromde. Hij had zijn twijfels bij dit verhaal.

Godfried deed zijn best om haar te troosten.

‘Er was niets wat ge voor hen had kunnen doen. Ik was daar ook, ik heb het allemaal gezien. Ge hebt er goed aan gedaan om te vluchten.’

In een poging om haar aandacht af te leiden wees hij naar de vlag die in de mast wapperde. Die vertoonde een zwarte leeuw, met rode klauwen en een rode tong, op een gele achtergrond.

‘Dat is het wapenschild van de gravin van Vlaanderen, weet ge waar dat ligt?’

‘Vlaanderen? Hoort dat niet bij Frankrijk?’

Godfried lachte. ‘Dat zou Lodewijk IX wel willen. Het is niet omdat de gravin van Vlaanderen trouw gezworen heeft aan de Franse koning, dat ze niet autonoom kan regeren.’

De eerste stuurman snoof. ‘Margareta van Constantinopel, zij is zelf nooit in Constantinopel geweest!’

De kapitein werd ongeduldig. 'Morgen doen we de haven van Marseille aan. We kunnen u daar afzetten.'

Sandra keek verschrikt. 'Alleen als ge dat wenst,' voegde Godfried er haastig aan toe. 'Ge kunt vannacht in mijn kajuit slapen, ik zoek wel een plaatsje bij de matrozen in het ruim.'

De kapitein rolde met zijn ogen. De beste kajuit op het schip afstaan aan een verstekeling! Wat was er met die man aan de hand? Nadat Sandra geïnstalleerd was en iets te eten had gekregen, nam hij Godfried apart.

'Ge laat uw hoofd toch niet op hol brengen door die tuttebel? Een ongetrouwde vrouw op een schip, dat zorgt voor moeilijkheden. We moeten zo snel mogelijk van haar af!'

Godfried keek zijn kapitein streng aan.

'Gij waart er niet bij, gij hebt niet gezien wat ze met die vrouwen gedaan hebben. Het was verschrikkelijk! Het enige wat ik kon doen was machteloos toekijken. Voor haar vriendinnen heb ik niets kunnen doen, maar haar kan ik wel helpen. Ik ga haar niet aan haar lot overlaten.'

De kapitein haalde zijn schouders op en staaarde naar de lucht. De zon was ondergegaan en de eerste sterren verschenen aan die hemel. Ze verdwenen in het niet naast de komeet, die met haar enorme staart bijna de helft van het uitspannel in beslag nam.

'Die ster heeft inderdaad een vreemd effect op mensen,' mompelde hij bij zichzelf.